

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η δεκαετία του 1980 ήταν η εποχή που στην Αμερική ο σχετικά νέος τότε τομέας της Μουσικής Ψυχολογίας επιχειρούσε να ισορροπήσει ανάμεσα στην τέχνη και την επιστήμη. Η έλευση της επιστήμης της Ψυχολογίας στον χώρο της μουσικής έδειχνε να ασκεί μια ιδιαίτερη έλξη, κυρίως σε μουσικούς, μουσικολόγους και μουσικοπαιδαγωγούς που ενδιαφέρονταν να βρουν απαντήσεις στα τότε βασικά ερωτήματα όπως: Τι είναι το μουσικό ταλέντο; Πώς προκύπτει και πώς αναπτύσσεται; Ποιες είναι οι ικανότητες που χρειάζεται να έχουν οι μουσικοί; Πώς μπορούμε να μετρήσουμε τις διάφορες μουσικές ικανότητες; Πώς διαφέρουν οι μουσικοί από τους μη μουσικούς στις μουσικές ικανότητες; Αλλά και πώς διαφέρουν μη νευροτυπικά άτομα ή ακόμα και μη ανθρώπινα είδη σε αυτές; Πώς αντιλαμβανόμαστε τα διάφορα στοιχεία της μουσικής (π.χ. τονικό ύψος, ένταση); Πώς μαθαίνουμε καλύτερα μουσική στα διάφορα στάδια ανάπτυξης; Ποια είναι η σχέση της μουσικής με τη γλώσσα και κατά πόσον η μουσική είναι ένα είδος γλώσσας με τους δικούς της κανόνες; Υπάρχουν κάποια στοιχεία της μουσικής στα οποία είμαστε ευαίσθητοι όλοι οι άνθρωποι ανεξάρτητα από την κουλτούρα μας; Για μια συστηματική παρουσίαση της πορείας της έρευνας της Μουσικής Ψυχολογίας από τη δημιουργία του κλάδου μέχρι σήμερα, σας παραπέμπω στο πολύ εμπειριστατωμένο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου αυτού: *Ιστορική αναδρομή της έρευνας στο πεδίο της Μουσικής Ψυχολογίας* της Δήμητρας Κόνιαρη.

Επιτρέψτε μου να μεταφερθώ μαζί σας στον χρόνο από τις δεκαετίες του 1980 και 1990 στη σύγχρονη Μουσική Ψυχολογία και να θέσω το ερώτημα: Ποιες είναι οι δυνατότητες και προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Μουσική Ψυχολογία στον 21ο αιώνα; Οι περιβαλλοντικές, κοινωνικές, πολιτισμικές, πολιτικές, οικονομικές, τεχνολογικές, επιστημονικές, επιστημολογικές και αισθητικές εξελίξεις έχουν προκαλέσει αξιοσημείωτες αλλαγές τόσο στη Μουσική Ψυχολογία όσο και σε διάφορους κλάδους που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με αυτήν. Νέες επιστημολογικές προσεγγίσεις, νέες θεωρίες και μεθοδολογίες, ακόμα και νέοι κλάδοι και υποκλάδοι έχουν εμφανισθεί στη σκηνή (π.χ. κοινωνική ψυχολογία της μουσικής, οικολογική ψυχοακουστική, ακουστική οικολογία κ.ά.). Σημαντική επίδραση διαπιστώνεται επίσης στις έρευνες και εφαρμογές της Μουσικής Ψυχολογίας από τη διεύρυνση της έννοιας της μουσικής (επικυρωμένης από τη μουσικολογία, την κοινωνιολογία της μουσικής, τη σύνθεση σύγχρονης μουσικής και την ακουστική οικολογία) αλλά και από τη σύνδεση της μουσικής με το περιβάλλον και με τον πέραν του ανθρώπινου κόσμο. Η μουσική παγκοσμιοποίηση και οι (υπερ)χρήσεις σταθερών και φορητών μέσων μουσικής αναπαραγωγής έχουν δημιουργήσει επίσης νέα ζητήματα προς έρευνα στη Μουσική Ψυχολογία. Τα κεφάλαια αυτού του βιβλίου θα σας εισάγουν σε πολλά από τα διαχρονικά αλλά και τα νεότερα θέματα έρευνας της.

Τα νέα εργαλεία από τα πεδία του ήχου, της εικόνας, της ιατρικής, της πληροφορικής (σε επίπεδο προγραμμάτων και μηχανών), των μαθηματικών, της στατιστικής, της τεχνητής νοημοσύνης κ.ά., καθώς και η κριτική ενσωμάτωση στη Μουσική Ψυχολογία μεθοδολογιών έρευνας από άλλα πεδία, ενέχουν δυνατότητες για σημαντική βελτίωση της οικολογικής εγκυρότητας των ερευνών αλλά και για καλύτερο σχεδιασμό ως προς τη δειγματοληψία. Οι δυνατότητες αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν όταν η αναζήτηση της γνώσης πηγάζει εκ των έσω, από ερωτήματα που προκύπτουν από εμπειρίες μουσικής σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα και πλαίσια. Στους πιθανούς κινδύνους που φέρνουν τα νέα εργαλεία συμπεριλαμβάνονται η απώλεια στόχων και τα μη έγκυρα ή χωρίς ουσιαστικό νόημα αποτελέσματα, ιδιαίτερα όταν οι μελετητές/μελετήτριες παρασυρόμενοι/ες από τη λάμψη και ταχύτητα των νέων εργαλείων-παιχνιδιών, αφήνουν την έρευνα και τις πρακτικές τους να οδηγούνται από μια εργαλειο-ωθούμενη, μονόπλευρη προσέγγιση της γνώσης. Καθώς οι έρευνες στη Μουσική Ψυχολογία, όπως και σε άλλους κλάδους, αυξάνονται με ταχύτατους ρυθμούς στη σύγχρονη εποχή, μετα-έρευνες υλοποιούνται στοχεύοντας στη σύνθεση των αποτελεσμάτων ερευνών ως προς συγκεκριμένο, κάθε φορά, θέμα. Οι δυνατότητες αλλά περισσότερο οι κίνδυνοι φαίνεται να πολλαπλασιάζονται στο πλαίσιο των μετα-ερευνών. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται από τους αναγνώστες, εφόσον πίσω από τους φαινομενικά στέρεα χτισμένους ουρανοξύστες των μετα-ερευνών, ενδέχεται να κρύβονται και πύργοι της Βαβέλ.

Ας στρέψουμε τώρα την προσοχή μας στην έλευση και ανάπτυξη της Μουσικής Ψυχολογίας στην Ελλάδα, και στην εμφάνιση του πρώτου συλλογικού βιβλίου Μουσικής Ψυχολογίας στην ελληνική γλώσσα, το οποίο κρατάτε στα χέρια σας. Θεωρώ ότι κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια, τέσσερα διακριτά αλλά και συνδεδεμένα μεταξύ τους γεγονότα-πλαίσια συνέβαλαν στην εισαγωγή, εδραίωση και ανάπτυξη της Μουσικής Ψυχολογίας στην Ελλάδα. Αυτά είναι:

1. Το *Διατμηματικό Πρόγραμμα Ψυχοακουστικής και Μουσικής Έρευνας (IPSA)* του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με Διευθυντή τον Θανάση Ρικάκη (1992-2000), το οποίο έδωσε έναυσμα για συνεργασίες με καταξιωμένους επιστήμονες από το εξωτερικό, πραγματοποίησε σεμινάρια και ημερίδες και διοργάνωσε το 1997 το 23ο Παγκόσμιο Συνέδριο Μουσικής Πληροφορικής (ICMC97), σε συνεργασία με την Παγκόσμια Εταιρεία Μουσικής Πληροφορικής (International Computer Music Association, ICMA).

2. Η αρχή διδασκαλίας μαθημάτων Μουσικής Ψυχολογίας σε τμήματα Μουσικών Σπουδών Ελληνικών Ανωτάτων Ιδρυμάτων.

3. Η ίδρυση της *Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.)*. Η Ε.Ε.Μ.Ε., από την ίδρυσή της το 1997, μέσω των πρακτικών των συνεδρίων της, των περιοδικών της εκδόσεων, μονογραφιών και συλλογικών τόμων, και μέσω της έκδοσης του παρόντος συλλογικού τόμου, παρείχε και συνεχίζει να παρέχει ευκαιρίες για διάχυση του έργου της Μουσικής Ψυχολογίας στην Ελλάδα. Το έργο αυτό πραγματοποιείται με την επιμέλεια του Δ.Σ. και της Συντακτικής Ομάδας της ένωσης, με επικεφαλής την συν-επιμελήτρια του βιβλίου αυτού, Δήμητρα Κόνιαρη.

4. Η θεσμοθέτηση του *Εργαστηρίου Μουσικής, Γνωσιακών Επιστημών και Κοινότητας* (MCCC Lab), του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, το οποίο δημιούργησε και διευθύνει από το 2018 η Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Χριστίνα Αναγνωστοπούλου, συν-επιμελήτρια του βιβλίου αυτού. Παρόλο που το τελευταίο εργαστήριο θεσμοθετήθηκε σχετικά πρόσφατα, το σημαντικότερο διδακτικό και ερευνητικό έργο της Χριστίνας Αναγνωστοπούλου αλλά και η υποστήριξη από την ίδια των μουσικών δράσεων στην κοινότητα, συνέβαλαν στη δημιουργία μιας επιστημονικής ομάδας νέων ερευνητών/τριών οι οποίοι/ες και πριν από την ίδρυση του Εργαστηρίου είχαν αρχίσει να εστιάζουν τις μελέτες τους στη Μουσική Ψυχολογία με ιδιαίτερη έμφαση στη Γνωστική Μουσική Ψυχολογία και τη Μουσική στην Κοινότητα.

Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι και οι τέσσερις εκλεκτές συν-επιμελήτριες του βιβλίου, Χριστίνα Αναγνωστοπούλου, Αγγελική Τριανταφυλλάκη, Δήμητρα Κόνιαρη και Κατερίνα Δρακουλάκη, αλλά πιθανώς και η πλειοψηφία από τους Έλληνες συγγραφείς του βιβλίου αυτού, έχουν συνδεθεί ποικιλοτρόπως τουλάχιστον με ένα από τα παραπάνω τέσσερα γεγονότα-πλαίσια.

Το βιβλίο *Έρευνα και Εφαρμογές στη Μουσική Ψυχολογία* προέκυψε μέσα από τη στενή συνεργασία των επιμελητριών μεταξύ τους αλλά και με τους συγγραφείς των κεφαλαίων. Οι δέκα ενότητες στις οποίες είναι οργανωμένα τα 27 κεφάλαια: Α. Ιστορικά στοιχεία – Μεθοδολογικές προσεγγίσεις, Β. Ακουστική αντίληψη και αντίληψη των μουσικών γνωρισμάτων του ήχου, Γ. Μουσική και γλώσσα, Δ. Μουσική και συναίσθημα, Ε. Μουσική επιτέλεση, Στ. Η μουσική στην καθημερινή ζωή, Ζ. Μουσική και εγκέφαλος, Η. Μουσικοθεραπεία – Ψυχανάλυση, Θ. Τεχνολογικές προσεγγίσεις – Μοντελοποίηση, και Ι. Μουσική Ψυχολογία και Φιλοσοφία, καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα από τα σύγχρονα ζητήματα αιχμής της Μουσικής Ψυχολογίας. Το παρόν σύγγραμμα αποτελεί το πρώτο εγχείρημα έκδοσης στην ελληνική γλώσσα ενός συνόλου βιβλιογραφικών και πρωτότυπων ερευνών στον ευρύ χώρο της Μουσικής Ψυχολογίας. Έχοντας διδάξει από το 1995 μαθήματα Μουσικής Ψυχολογίας στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, καλωσορίζω με ιδιαίτερη χαρά το βιβλίο αυτό. Συγχαίρω και ευχαριστώ θερμά τις επιμελήτριες αλλά και τους/τις συγγραφείς για αυτή τη σημαντική προσθήκη στην ελληνική βιβλιογραφία.

Σε μια εποχή κοινωνικών, υγειονομικών και περιβαλλοντικών κρίσεων, η Μουσική Ψυχολογία χρειάζεται να αποτελέσει τον δημιουργικό, αναστοχαστικό, συμπεριληπτικό, διακριτικό τόπο για την καλλιέργεια και παραγωγή γνώσης και εργαλείων που θα προωθούν την κατανόηση του εαυτού και του άλλου και την παροχή φροντίδας μέσω ατομικών και συλλογικών μουσικών εμπειριών στο σπίτι, στο σχολείο, στην κοινότητα, σε περιβάλλοντα των πόλεων και της φύσης. Κλείνω αυτό τον πρόλογο, αφιερώνοντάς τον στον πρόσφατα εκλιπόντα Colwyn Trevarthen, πρότυπο μελετητή της ανθρώπινης συμπεριφοράς και φροντίδας, μελετητή ο οποίος κατάφερε να συμβάλλει στην ανάπτυξη του κλάδου, του δέντρου αλλά και του δάσους της γνώσης. Από σχετικό κεφάλαιο της Χριστιάνας

Αδαμοπούλου (βλ. Κεφάλαιο 24) προκύπτει ότι ο Trevarthen με αφετηρία την αναπτυξιακή ψυχολογία και τις πρότερες σπουδές του στη βιολογία, κατάφερε να δημιουργήσει ουσιαστικές γέφυρες με τη Μουσική Ψυχολογία, ιδιαίτερα μέσα από τη μακροχρόνια συνεργασία του με τον μουσικολόγο και βιολονίστα Stephen Malloch. Ο τελευταίος, κτίζοντας στο έργο του Trevarthen εισήγαγε την έννοια της *επικοινωνιακής μουσικότητας*, μία έννοια με ευρεία εφαρμογή σε διάφορους τομείς της Μουσικής Ψυχολογίας αλλά και πέραν αυ-τής. Ο Trevarthen αλλά και το ερευνητικό δίδυμο Trevarthen - Malloch αποτελούν πρότυπο δια-κλαδικής συνεργασίας, καθώς οι δύο, φέρνοντας ο καθένας τις εμπειρίες ζωής, τις επιστήμες -και ο Malloch και την τέχνη της μουσικής- αφιέρωσαν πολύ χρόνο (χρόνια) για εις βάθος διάλογο, ανατροφοδότηση και κατανόηση ο ένας για τον χώρο του άλλου, ώστε να καταφέρουν να πραγματοποιήσουν μαζί μεγαλύτερα και περισσότερα εύστοχα άλματα προς τη γνώση.

Εύχομαι να δημιουργηθούν για εσάς νέοι ορίζοντες και νέα ερωτήματα δια-βάζοντας αυτό το βιβλίο. Να κατανοήσετε καλύτερα τις δυνατότητες αλλά και τους κινδύνους, τις συνδέσεις αλλά και τα όρια, την αναγκαιότητα για διαχρο-νική, δια-κλαδική επικοινωνία και για αναστοχαστικότητα. Η εντρύφησή σας στα κεφάλαια του τόμου αυτού να πάρει τη μορφή κριτικής πλοήγησης, εστιάζοντας κάποτε στα κοντινά, κάποτε στα μακρινά, ιδιαίτερα στα ενδιάμεσα.

Ιωάννα Ετμεκτσόγλου
Καθηγήτρια Μουσικής Ψυχολογίας
Τμήμα Μουσικών Σπουδών
Ιόνιο Πανεπιστήμιο